

KISS GABRIELLA – BETHLENFALVY ÁDÁM (SZERK.): *SZÍNHÁZPEDAGÓGIAI KÖRKÉP*. L'HARMATTAN KFT, 2024.

Popelmajer Sandra: Merre tart a színházpedagógia? – Egy tanulmánykötet útmutatásai

<https://doi.org/10.71157/upsz.2025.11-12.09>

Egyszerű, mégis kifejező képi világ jellemzi a *Színházpedagógiai körkép* borítóját. Edward Bond *A szétört tál* című darabjának egy részlete látható rajta, amelyet a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ adott elő Chris Cooper rendezésében 2014-ben. A pillanatot Hajós Zsuzsa fotója örökítette meg. A kép nem csupán illusztráció, hanem hangulati bevezetés is; nyomasztó, feszültséggel teli atmoszférája azonnal érzékelteti Bond világának kilátásalanságát. A darabban a szereplők testtartása és arckifejezése a szét-hullott emberi kapcsolatokra utal, így a borító egyfajta metaforává válik. A sötétebb színek és a letisztult elrendezés egyszerre sugallják a dráma komolyságát és elgondolkodtató jellegét. Nem véletlen a borítóválasztás, hiszen nemcsak esztétikus, hanem előre is vetíti a kötet hangulatát, illetve témáját, azt a morális és társadalmi kérdéssel, amely Bond és a színházpedagógia közös alapját adja – ti. ahogy mindkettő *a cselekvésen keresztül gondolkodtat*.

A kötet szerkesztői Bethlenfalvy Ádám és Kiss Gabriella, mindketten a Károli Gáspár Református Egyetem (KRE) oktatói, akik a Színházpedagógiai és Színházszociológiai Kutatócsoport vezetőiként a hazai színházi nevelés elmúlt évtizedbeli folyamatait vizsgálták. Bethlenfalvy Ádám

drámapedagógus, habilitált egyetemi docens, nemzetközi tapasztalatait, többek között a brit *Theatre in Education (TIE)* hagyományból merítve, a hazai színházi nevelés mozgalom egyik meghatározó alakjaként kamatoztatja. A kötetben a TIE műfajának hazai megjelenését és átalakulását tanulmányozza szakemberekkel készült interjúk alapján. Kiss Gabriella irodalomtudós, habilitált egyetemi docens, aki a kutatásaiban a színháztudomány és szemiotika területét vizsgálja. A kötetben azt elemzi, milyen összefüggések húzódnak meg a részvétel, a közösségi munka és a történet lehetséges formálódásának lehetőségei között. Kettejük közös munkássága a garancia arra, hogy a kötet egyszerre tükrözi a drámapedagógia gyakorlati tapasztalásait és a színházmélet tudományos nézőpontjait. Ez a kettős megközelítés teszi a könyvet hitelessé és hiánypótlóvá.

2022-ben jött létre a Színházpedagógiai és Színházszociológiai Kutatócsoport a KRE Bölcsész- és Társadalomtudományi Karán, amelynek tagjai a színház és társadalom összetett viszonyát vizsgálják. Színházpedagógia-projektjük elsődleges célja a magyarországi színházi nevelés jelenlegi állapotának elemzése két oldalról; az egyik az alkalmazott színháztudomány, a másik a szociológia.

A csoport munkája reflektál néhány nagy múltú intézmény tevékenységére, ilyenek például a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ és a Káva Kulturális Műhely – s ezzel fő céljuk a színházi nevelés elméleti és történeti feltárása, a hazai és nemzetközi irányzatok összehasonlítása, valamint a részvételi és interaktív formák elemzése.

A színházpedagógia és a drámapedagógia fogalmát gyakran öszszemossák, pedig mindkettő fontos, de egymástól elkülönülő tudományterület. Míg a színházpedagógia a színház és pedagógia határterületét vizsgálja, addig a drámapedagógia elsősorban a drámajátékokra és a tanulási folyamatokra fókuszál, hangsúlyozva a kreativitás, a kommunikáció és az együttműködés fejlesztését. Hazánkban a drámapedagógia jelentőségére olyan szakemberek munkája hívja fel a figyelmet, mint *Kaposi László* (lásd például: *Színház és dráma a tanításban*, 1995), aki a terület egyik meghatározó alakja, vagy *Gabnai Katalin* akinek *Drámajátékok* című 1987-es kötete a hazai szakirodalom alapműve. Míg ezek az előzmények elsősorban a dramatikus nevelés módszertanát alapozták meg, a most tárgyalt *Színházpedagógiai körkép* c. tanulmánykötet már kifejezetten a színházi intézményrendszer felől érkező pedagógiai törekvésekre reflektál. A kötet felépítése világos, logikusan követhető, egyszerre nyújt elméleti háttérrel és gyakorlati betekintést a színházpedagógia hazai világába. A kötetben három nagy fejezeten keresztül mutatnak be olyan tudományos kutatásokat, amelyek innovatív színházi formákkal, többek között a részvételiség különböző megközelítéseivel foglalkoznak.

Az első fejezet címe *Tények és következtetések*, amely finoman tükrözi a tanulmányok kettőséget; egyszerre bontják ki a színházi nevelés elmúlt évtizedének változásait, feltárva a szakmai és pedagógiai fejlődést, valamint a működési kihívásokat. *Cziboly Ádám* épp ezt vizsgálja az első tanulmányban, és rámutat arra, hogy 2013-tól 2023-ig hazánkban, miközben a szakmai tartalom és

a tanulási célokhoz vezető utak sokfélék lehetnek

a pedagógiai minőség erősödött, a források és a működési lehetőségek lecsökkentek, de ugyanakkor a fókusz és a mód-

szertani tudatosság ellensúlyozta a visszaesést. A fenntartható működés új stratégiai partnerségeket, komplex tanulási folyamatokat és közösségi projekteket eredményezett, a határterületek felé történő nyitás pedig a szociális szféra, a mentálhigiénia és a közösségfejlesztés bevonását eredményezte. Mindezt leíró statisztikai módszerrel elemzi, bevonva 173 szervezet programját.

Golden Dániel a színházi nevelést a nem formális tanulás keretébe helyezi, ahol a tudatos pedagógiai tervezés, az indirekt, interaktív és tapasztalati tanulási stratégiák, valamint a facilitáló pedagógus szerepe biztosítja az aktív részvételt és az élményalapú tanulást. A drámajáték különösen alkalmas a kognitív, érzelmi, szociális készségek fejlesztésére, az önreflexió és az értékrend kialakítására, miközben az életkori sajátosságokat és a hosszú távú részletes tanulási folyamatot figyelembe véve éri el a valódi pedagógiai hatást. A tanulmány az oktatási stratégiákat is vizsgálja, nyomatékosítva, hogy a tanulási célokhoz vezető utak sokfélék lehetnek, és megkülönbözteti a valódi, tartalmas interakciót a felszínes, zárt

kommunikációtól, megmutatva ezzel, hogy a színházi nevelés a mennyiségi csökkenés ellenére is a kortárs művészet és oktatás egyik leginnovatívabb párbeszéde, illetve találkozási színtere maradt.

Gemza Melinda tanulmányában a színház társadalmi felelősségét és nevelési potenciálját vizsgálja, és ennek tükrében mutatja be a Káva Kulturális Műhely színházi-nevelési szemléletét. A társulat olyan interaktív előadásokat készít, ahol a nézők, főként a fiatalok, aktívan alakítják a történeteket. A cél az, hogy a résztvevők a saját kérdéseiken, tapasztalataikon keresztül elmerüljenek olyan témákban, mint a felnőtté válás, identitás, társadalmi normák vagy igazságosság. A Káva alapvetése, hogy a színház nemcsak esztétikai élmény, hanem közös tanulási tér; egy olyan hely, ahol a résztvevők a saját dilemmáikat és érzéseiket is megoszthatják. A társulat filozófiája a részvétel pedagógiájára épül, a jelenlévők szinte már társalkotók, akiknek gondolataik és döntési felelősségeik vannak. Különösen értékes, hogy a Káva modellje a demokratikus párbeszéd, melynek keretei közt egy olyan közeget teremtenek, ahol mindenki egyenjogú, és minden vélemény értékes. A tanulmány bemutatja a színházak társadalmi felelősségét, amely túlmutat az előadásokon, és kiterjed a dolgozók jólétére, az egyenlőtlenségek csökkentésére, valamint az etikus működésre. Jó példaként említi a debreceni Csokonai Színház Ifjúsági Programját, a Zöld Színház kezdeményezést és a nézőcentrikus, környezettudatos színházi programokat. Tulajdonképpen egy olyan hidat mutat be a művészet és pedagógia között, ahol a színház tanulási és közösségi térré válik.

kísérletező tér, ahol különböző művészeti és pedagógiai megoldások is megférnek

Bethlenfalvy Ádám a TIE (színházi nevelés) magyarországi történetének főbb pillanatait foglalja össze. Kiemeli a brit Big Brum társulat budapesti látogatását, amely inspirálta a Kerekasztal létrehozását, valamint a *Jack* c. produkció körüli vitákat. Rávilágít, hogy a hazai TIE nem lineáris fejlődés eredménye, hanem sokféle értelmezés és kompromisszum alakította, ahol a hosszú jelenetek és az interaktivitás kérdései is vitatottak. A műfaj magyarországi univerzumát 1992 és 2008 között leginkább független társulatok alkották, míg 2013 és 2020 között a kőszínházak nyitása a színházi nevelési előadások felé az intézményesülés jeleit mutatta. A műfaj magyarországi megjelenése szorosan összekapcsolódott azzal az igénnyel, hogy a gyerekközönséget színházi nézőként komolyan vegyék, és az előadások célja a nézőkben megértést és átérzést kelteni, valamint aktív részvételre ösztönözni őket. A 2010-es évekre a TIE már nem egy konkrét módszer, hanem egy olyan kísérletező tér, ahol különböző művészeti és pedagógiai megoldások is megférnek, és éppen a sokféleség adja az értékét. *A Pillanatok és képek* fejezetben a két fent tárgyalt tanulmány a hazai kortárs színházpedagógia legmeghatározóbb pillanatait mutatja be.

A harmadik fejezet azért különösen érdekes, mert nagyon gyakorlatorientált, a nézők és résztvevők kapcsolatára építkezik a performanszalapú táncos és bábos részvételi játékok bemutatásán keresztül. *Szemesy Kinga* és *Véghvári Viktória* kilenc tételben foglalják össze a módszertan alapelveit, hangsúlyozva, hogy a báb és a tánc nem csupán esztétikai eszköz, hanem olyan

nonverbális nyelv, aminek köszönhetően a résztvevők saját testüket, az anyagokkal és a környezettel való viszonyukat tapasztalják meg. A játék folyamata nyitott és spontán, nem célja előadóművészi bravúrokat megjeleníteni, hanem a személyes és társadalmi reflexiót kívánja elősegíteni, miközben a résztvevők végig önmaguk tudnak maradni. A fizikai tapasztalat központi szerepet kap, és a vezető (performer-konstruktor) tudatosan alakítja a helyzeteket a kihívás és a biztonság egyensúlyában. A módszer számomra frissnek és izgalmasnak tűnik, mert végig a résztvevők érdekeit és fejlődését tartják szem előtt, a játékok közben számolnak a kényelmetlen érzésekkel és a kiszámíthatatlan találkozásokkal, s ezeket lehetőségnek fogják fel, tanulásra, kreativitásra és rugalmasságra készítve a résztvevőket. Nagyon tetszik, hogy a tánc és a báb élményszerű alkalmazása lehetővé teszi a testtudatosságot és a közös jelenléte egy színpadra szánt produkció helyett. A módszer inspiráló, új perspektívát ad a pedagógiai gyakorlatnak, érdemes kipróbálni kreatív, élményalapú tanulás vagy kutatás során.

A performanszalapú játékokhoz szorosan kapcsolódik *Kiss Gabriella* a részvétel korán színházáról írt tanulmánya. A szerző a kortárs színházi formák szerepét és esztétikai következményeit vizsgálja, kiindulópontja pedig az a felismerés, hogy a színház folyamatosan alkalmazkodik a társadalmi és kulturális változásokhoz, és egyik alapelve a részvételiség. A konvivalista szemlélet, ami az együttélést, a közösségi felelősséget és a törődést hangsúlyozza, jól illeszkedik ehhez, hiszen a drámaórák is olyan helyzeteket teremtenek, ahol a résztvevők egymástól

tanulnak és közösen alkotnak meg egy jelenetet. A Krétakör 2013-as *A papnő* c. projektje azt mutatja be, hogy hogyan működik a társadalmi privilégium, és miért fontos a színházi nevelés. A produkció civil résztvevőkkel együtt vizsgálta, hogyan próbáljuk tökéletesíteni önmagunkat, és hogyan épülnek be a mindennapjainkba a ránk kényszerített elvárások és hatalmi minták. Mivel a résztvételi színház lényege, hogy a néző sokszor mozgó, cselekvő vagy társalkotó szereplővé válik, így az immerzív előadások és az audióséták újfajta jelenléte és új működést hoznak létre, mint például a Pocket kiadó és közösség *Színház a város* elnevezésű sorozata. A résztvételi színház közösséget formál, beszélgetést indít el, a nézőt is bevonja az alkotásba, így egyszerre művészi és társadalmi kísérlet. A részvétel több szinten jelenik meg, kezdve attól, hogy hogyan kerül be a néző az eseménybe, azon át, milyen feladatokat vagy lehetőségeket kap, vagy hogy milyen döntéseket hoz.

Ez a tanulmánykötet új perspektívában mutatja be a performanszalapú játékok és a résztvételi színház sokszínűségét, a nézői bevonódás és közösségi élmény vizsgálati terében. Hiánypótló – mert egyszerre mutatja be a magyarországi színházi gyakorlat történetét, a kortárs kísérleteket és a különböző pedagógiai szempontokat, ezáltal pedig átfogó képet ad a színházi nevelés mai helyzetéről és lehetőségeiről. Nekünk szól ez a tanulmánykötet, pedagógusoknak, kutatóknak és minden érdeklődőnek, aki szeretné elmélyíteni ismereteit a résztvételi színházról, kipróbálni saját tanítási vagy alkotói gyakorlatában, és továbbvinni a színház és nevelés közötti párbeszédet.

új perspektívában mutatja be a résztvételi színház sokszínűségét